

ABDÜNNÂFİ İFFET EFENDİ'NİN SÂKİ-NÂMESİ
THE SÂKİ-NÂME OF ABDUNNÂFİ İFFET EFENDİ

EMRAH GÜNDÜZ

Arş. Çör. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Res. Assistant Dr., Bingöl University, Faculty of Arts & Sciences, The Department of Turkish Language and Literature
egunduz@bingol.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-7851-3784>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute
TAED-64, Ocak - January 2019 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-Received Date : 17.09.2018

Kabul Tarihi-Accepted Date : 11.12.2018

Sayfa-Pages : 83-102

 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4046>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaecd>

This article was checked by

 iThenticate®

ABDÜNNÂFİ İFFET EFENDİ'NİN SÂKİ-NÂMESİ
THE SÂKİ-NÂME OF ABDUNNÂFİ İFFET EFENDİ

EMRAH GÜNDÜZ

Öz

Divan şiirinin son dönemi olarak adlandırılan XIX. yüzyıl, yenilik arayışı içerisindeki şairler ile geleneğe bağlı kalan divan şairlerinin bir arada eserler verdiği bir geçiş dönemidir. Yeni karşısında klasik olanı yaşatma ve geleneği devam ettirme arzusunu birçok divan şairinin eserlerinde görmek mümkündür. Bu şairlerden biri de Abdünnâfi İffet Efendi'dir. Divanında tasavvufi mana ve mefhumlarla kaleme almış olduğu Sâkî-nâmesi, şairin geleneğe bağlılığının delillerindedir. Sâkî-nâmeler, divan edebiyatının en sık kullanılan edebî türlerinden biri olmakla birlikte, içki ve içkiye dair öğelerin gerçek veya mecaz anlamlarıyla ele alınıp işlendiği manzumelerdir. İslamiyet'i benimsemiş bir toplumun edebiyatında gerek gerçek gerekse de mecazî anlam ve kavramlarla bir tür olarak varlığını her dönem göstermiştir.

Bu çalışmada Abdünnâfi İffet Efendi hakkında kısa bir bilgi sunulmuştur ve Divan'ı içerisindeki Sâkî-nâmesi şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir. Sâkî-nâme, 11 bentten oluşan terki-i bent nazım şekliyle yazılmıştır. Her bendinde on beyti olan şiir toplam 121 beyitten meydana gelmiştir. Sâkî-nâme, türünün son dönem örneklerinden olması ve tasavvufi mana ile kaleme alınmış olması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: XIX. yüzyıl, Abdünnâfi İffet Efendi, Sâkî-nâme, tür, tasavvuf.

Abstract

19th century that is named as the last period of Diwan poetry is a transition period when both the poets who seek for the new and the poets who pursue the tradition produce works all together. It is possible to see the desire to keep the classical and to continue the tradition in the works of many diwan poets. Abdünnâfi İffet Efendi is one of these poets. Sâkî-nâme which is written with sufistic sense and conception proves his commitment to the tradition in his Diwan. Saki-nâmes besides of being frequently used literary genres of diwan literature in which drink and drinking the elements are processed and handled realistically and metaphorically. It has shown its presence in literature in the societies that adopted Islam, both with metaphorical and realistic meanings and concepts.

In this study, a brief information about Abdünnâfi İffet Efendi is presented and Sâkî-nâme in his Diwan is examined in terms of shape and content. Sâkî-nâme is composed of 11 verses written in composition verse form. The poem which has 10 couplets in each verse, consists of 121 couplets in total. Sâkî-nâme is important in terms of being one of the last examples of his genre and written in sufistic meaning.

Key Words: 19th century, Abdünnâfi İffet Efendi, Sâkî-nâme, genre, sufism.

Giriş

Edebiyat tarihleri, XIX. yüzyılın klasik Türk şiirinin son ve geç dönemi¹ olduğu konusunda hemfikirlerdir. Yeni ve nitelikli eserlerin artık üretilmiyor olması ve üretilenlerin ise tekrarlardan ibaret olması bu dönemin edebî karakterini gözler önüne serer. Sürekli tekrara düşen, özgün ve kaliteli eserler veremeyen divan şairi ve şiiri için Tanpınar, “bu dönemde divan şiirinin sanki bütün pınarları kurumuş, şairler ise çırılçıplaktır” (Tanpınar, 2003: 77) beyanında bulunur. Yenilik hareketlerinin toplumun hemen her safhasına yayıldığı bu yüzyılda eskiye bağlı kalan ve geleneği devam ettirme arzusunda olan divan şairlerini görmek mümkündür. Çalışmamıza konu olan sâkî-nâmesiyle Abdünnâfi İffet Efendi bu arzuda olan dönemin divan şairleri arasında yer alır.

Kelime anlamı olarak sâkî, su veren, su dağıtan, kadeh, içki sunan; nâme ise, sevgiliye ve aşka dair yazılmış mektup, kitap demektir (Devellioğlu, 2016: 942,1069). Sâkî-nâme bir edebî tür olarak; “içki meclisini, içkiyi (şarap), içki dağıtan veya sunan güzeli (sâkî), meclisteki eğlenceleri, yemekleri ve mezeleri, mükeyyifleri (esrar, afyon, tütün), hânende ve sâzendeleri, sâkî, meclis, şarap, kadeh, mutrib ve nedimin özelliklerini, meclisin âdabını, örf ve âdetlerini mecazlı, tasavvufi ya da gerçek anlamıyla anlatan manzum eserlerdir” (Arslan, 2003: 9). İşret-nâme adıyla da bilinen ve Türk edebiyatında çokça rastlanılan bu türe ait örnek eserlerden biri de Abdünnâfi İffet Efendi’nin Divan’ında² kaleme almış olduğu Sâkî-nâmesi’dir. “Sâkî-nâmeler müstakil mesnevi şeklinde yazılabildiği gibi, terki-i bent, terci-i bent veya kaside şekillerinde de görülür” (Canım, 1998: 12). Çalışmamıza konu olan Sâkî-nâme, Nâfi’nin Divan’ı³ içerisinde ve terki-i bent nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

A. Abdünnâfi İffet Efendi’nin Hayatı

H. 1239/ M. 1823-1824 yılında Adana’da doğan Abdünnâfi İffet Efendi bürokrat, mütercim ve divan şairidir (İnal, 2000: 1466; Davud, ty: 393; Tâhir, 2016: 403; Durmuş, 1988: 288). Soyu, Adana’nın önde gelen ailelerinden Ramazanoğulları hanedanına dayanmaktadır. Babası, eski Adana Müftüsü Hacı İshak Efendi’nin oğlu Mehmed Said Efendi’dir. Ailesini ve soyunu eserlerinde belirtmektedir:

Etmesin fazlını ebnâ-yı zamân istiksâr

Nâfirâ zâde-i Müftî-yi şehîr İshâkız

(Gündüz, 2018: G 124/7)

¹ “Bu asır, yeni bir hamle yapacak güçten mahrum kalan ve kendi içinde büyük isimler yetiştiremeyen klasik edebiyatın Geç dönemidir” ifadesi için bkz. İsen vd. 2005: 157.

² İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yazma Eserler 10365 demirbaş nu. TY 894.35-1; Almanya Berlin Millî Kütüphanesi Oryantal El Yazmaları Ms. or. quart. 1367 Elektronik referans: <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB0001969300000000>. (Erişim tarihi 16. 10. 2018)

³ Emrah Gündüz, *Abdünnâfi İffet Efendi ve Divanı (İnceleme-Metin)*, AÜ Türkiyat Araştırmaları Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2018.

Nâfi, altmış sekiz yaşında, H. 18 Zilhicce 1308/ M. 25 Temmuz 1891'de Hac dönüşünde koleraya yakalanarak Taif'te vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

Kaynaklarda divan şairliğinin yanı sıra âlim bir insan olduğu ifade edilen Nâfi'nin özel hocalardan ders aldığı, Sübyan mektebinde okuduğu ve İstanbul ve Şam'da hadis ilmi aldığı belirtilmektedir. Siyasal Bilgiler okuyan şair, öğrenim hayatından sonra Bursa'ya müderris olarak tayin edilmiştir. 1845'de İstanbul'a gelerek devletin çeşitli kademelerinde görevlerde bulunmuştur. Farklı tarihlerde Adana mal müdürlüğü, Halep meclis-i kebir reisliği, Halep, Harput, Bağdat ve Adana defterdarlığı, Trabzon tahkikat memurluğu, Cezair-i Bahr-i Sefid rüsum-ı müctemia memurluğu, Bosna, Hersek, Resmo, Kastamonu ve Elazığ mutasarrıflığı ve Elazığ ile Musul valiliği görevlerinde bulunmuştur (İnal, 2000: 1469; Durmuş, 1988: 288; Kömbe, 2006: 148).

XIX. yüzyıl divan şairlerinin müştereklerinde birden fazla tarikata mensup olmak yaygındır. Nâfi, Kâdiriyye tarikatına mensup bir şairdir. Kâdirîlik yanı sıra nazara aldığı bir diğer tasavvuf yolu ise Mevlevilik'tir. Şeyhi, devrin birçok divan şairinin de rehberi ve aynı zamanda bir divan şairi olan Ahmed Kuddusi'dir. Eserlerinde tarikatına dair (1) ve şeyhine övgüler içeren şiirler (2) dikkat çekmektedir:

- (1) *Biz bâde-i elesti çakan Kâdirîlerimiz*
Kandîl-i aşkı dilde yakan Kâdirîlerimiz
 (Gündüz, 2018: G 121/1)
- (2) *Ey mürşid-i sâhib-dâd kalsın mı gönül nâ-şâd*
Bu 'âcize kıl imdâd yâ Hazret-i Kuddusî
 (Gündüz, 2018: M 36/3)

Nâfi, şiirlerini topladığı divanından ziyade Arapça ve Farsça'ya olan vukûfiyetinin getirisi olarak tercüme eserlerindeki başarısıyla meşhur bir şairdir. "Kudret-i ilmiyesi, tabiat-ı şi'riyesine gâlib" (İnal, 2000: 1471) bir divan şairidir. Dinî-tasavvufî ve gelenekçi şiir anlayışıyla yazılmış Divan'ı haricinde birçok esere imza atmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır: En-Nef'u'l-Mu'avvel Fi-Tercemeti't-Telhis Ve'l-Mutavvel, Tercüme-i Nuhbetü'l-Fiker, Müntehabât-ı Nâfia-i Risâle-i Kuşeyriye (İnal 2000: 1469-1470; Durmuş 1988: 288; Kömbe 2016:147-148), Kitâb-ı Nâfi'u'l-Âsâr Nevbâve-i Simârü'l-Esmâr (Bülbul, 2012: 447-609), Tercüme-i Burhân-ı Gelenbevî (Kılıç 2008), Tercüme-i Âdab-ı Gelenbevî (Kömbe, 2004) vd.

B. Sâki-nâme

Çalışmamızın konusu olan Abdünnâfi İffet Efendi'nin Sâki-nâmesi, Divan'ı içerisinde yer almakta olup *Sâki-nâme Der-Üslûb-ı Tercî-i Bend* başlığını taşımaktadır. Manzume, terci-i bent başlığını taşıyor olsa da kafiyeleniş açısından incelendiğinde aslında bir terki-i benttir. XIX. yüzyıl divanlarında şiir başlıklarındaki bu tarz yanlışlıklar kabule şayandır. Sâki-nâmeler genellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmış olsa da terci-i bent ve terki-i bent örneklerine çokça rastlanılır. Gelibolulu Alî, Kafzâde Fâizi, Kelîm Eyyübî, Nef'î, Edimeli

Alī, Belīğ, Hanyalı Nūrī (Aydın, 2011: 167-191), Hāmī, Memdüh Paşa, Kāşif (Büyükyıldırım, 2009: 763-776), Şeyh Gālib, Bayburtlu Zihni, Tūrābī Alī, Zīver Paşa ve Ziyā Paşa Türk edebiyatında terkeb-i bent nazım şekliyle sākī-nāme yazan şairlerdir (Büyükyıldırım, 2009: 768).

İçkiyle uzaktan yakından ilgili birçok duygu, düşünce ve kavramın bazen tasavvufi, bazen dünyevi olarak bir bütün hâlinde ele alınıp işlenen şiirlere Nizāmī'den bu yana sākī-nāme adı verildiği görülmektedir (Kontantamer, 1983: 81-90). Nāfi'nin Sākī-nāmesi konu bakımından genel tür tanımına uymaktadır. Bu türün bütün örneklerinde tespit edilebilecek içki, meyhane meclisleri, meclis öğeleri (kadeh, sürahi, mum, yiyecekler vb.) musiki, içki sunan güzel (sākī) ve tabiata dair tasvirler (Akkuş, 2007: 218), Nāfi'nin Sākī-nāmesi'nde de yer almaktadır. Sākī-nāme'nin hemen hiçbir kaynakta geçmiyor olması ve geleneği sürdürme çabası sonucu son dönem sākī-nāme türünün örneklerinden olması, manzumeyi önemli kılan özelliklerdendir.

1. Sākī-nāme'nin Şekil Özellikleri

Sākī-nāme terkeb-i bent nazım şekliyle yazılmıştır. Terkeb-i bent, “aynı vezinde 8-20 mısralık bentlerin birleştirilmesiyle yapılan nazım şekline verilen addır” (İpekten, 2004: 114). Temel özelliği, kafiye düzeni gazel biçiminde olan şiir parçalarının vasita beyti denilen ve sürekli değişen bir beyit ile birbirine bağlanmasıdır. Bu nazım şeklinin mısra ve bent sayıları hakkında kesin bir kural bulunmamakla birlikte, şairin bent sayısını dilediği kadar uzatmasını engelleyecek bir kuralın veya bir geleneğin olmadığı (Cengiz, 1986: 291-429) ve beyit sayısının kesin bir rakamla sınırlandırılmayacağı kaynaklarca ifade edilmektedir (Yavuz, 2006: 14).

Manzume, her birinde yirmi mısra/on beyit olan on bir bentten oluşmaktadır. Şiirde vasita beyitleriyle birlikte toplam yüz yirmi bir beyit vardır. Bentlerdeki kafiye düzeni ise şöyledir:

1. bent: aa xa xa ... bb
2. bent: cc xc xc ... çç

Sākī-nāme, aruz vezninin *Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Muzārī bahrinin bu kalıbı, içersinde 517 şiir bulunan Nāfi Divanı'nda 54 şiirde kullanılmıştır. Bu rakamın tüm şiirler içersindeki oranı ise yüzde 10,44'dür.

2. Sākī-nāme'nin Muhteva Özellikleri

Sākī-nāmelerde konu, genellikle şarap ve şaraba ait unsurların övülmesi üzerinedir. Şairlerin fikirlerini, dünya görüşlerini, arzularını ve şikâyetlerini bu tür şiirlerde görmek mümkündür. Şair, bir sarhoş edasıyla sākī ile hasbihâl eder ve aynı zamanda onun şarabını över. Āşık-meyhane-içki bağlamında kurgulanan ve sinemada örneğine sıkça rastlanılan bu sahnelerin temelinde sākī-nāmeler bulunuyor demek pek de yanlış sayılmaz.

Nāfi her bendin başında sākīye hitap ederek kaleme aldığı şiirinde, sākī-nāmelerde bulunan unsurları bazen maddi bazen de tasavvufi olarak işlemiştir. Sākī-nāmelerde şair, eserini tasavvufi düşünce veya maddi hayatta yaşananların tasvirine yöneltebilmektedir

(Akkuş, 2007: 218). Nâfi'nin Sâkî-nâmesi'nde çoğunlukla tasavvufi mana işlenmiş olsa da maddi (gerçek) anlamlara rastlamak mümkündür.

a. Kişiler

1. Sâkî

*Sâkî marîz-i aşka terahhumla kıl devâ
Bir bâde sun ki kalmaya aynimde mâsivâ
(I. Bent)*

Yukarıdaki ilk beyitte de görüldüğü üzere Nâfi, şiirinin tüm bentlerine sâkî kelimesiyle başlamaktadır. Şair tüm bentlerde sâkiye seslenmekte ve ondan istekte bulunmaktadır. “Deva kıl, cam sun, yetiş, bahş eyle, bâde sun, şād eyle, mey getir, dest-i lütfu sun, dinle hasbihâlimi, münevver eyle, bab-ı feyzi aç, kabul et, zulmette koyma” ifadeleriyle sâkîden genellikle yardım talep eden şair, bazen de “münevver eyledi zâtn” diyerek sâkiyi övmektedir.

Sâkî, sunacağı cām-ı hâs ile şairin gönlünü elemden halas edecek olan ve yüzlerce mukaddes canın ona feda olacağı kişidir (I. Bent). Onun verdiği kadehin sefası şairi mutlu eylemekte ve âşıklara merhamet etmektedir (IV. Bent). Onun şarap küpünün gölgesinde inzivaya çekilenler dert/tasa görmemişlerdir (VI. Bent). O, bir kadeh karşılığında şairin sırlarını dinleyen ve onunla hasbihâl eden kişidir (IX. Bent). Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan şaire parlak güneşi gösteren kişidir (X. Bent).

Sâkinin özellikleri bazen gerçek/maddi olabildiği gibi bazen de mecâzi/tasavvufi bir mana ve mefhumu karşılamaktadır. Sâkî-nâmede genel vücut özellikleriyle sâkî şu şekillerde ifade edilmektedir:

Zülfünün kokusu âşığı çöllere sevk etmektedir. Güzelliğinin denizi içinde yüzündeki benini temaşa eden âşığın idraki titremektedir. Şeker dudağıyla karıştırıp vereceği bir kadeh içki, âşıklarını şekere ve suya muhtaç etmemektedir.⁴ Yüzündeki kırmızılık, âşığın mezesi olan elma gibidir ve yüzü, perdesi kalktığında ay ışığını batıracak kadar parlaktır (II. Bent). Dudakları, Kevser gibi susamışlara hayat verir (IV. Bent). Her kadehte onun yüzünün parlaklığını izleyen âşık, iyiyi ve kötüyü fark edemez hâle gelmektedir (VI. Bent). Dudaklarının arzusu âşığın boğazını kurutmaktadır (VII. Bent). Gamzeleri, âşığın canını titretir ve sinesini yırtar (VIII. Bent).

Sâkî, eşsiz güzelliğinin yanı sıra meclislerde neredeyse bütün işi yapmakla vazifelidir. Bezm içerisindeki her şeyden sorumlu tek kişi sâkîdir. Nâfi'nin Sâkî-nâmesinde sâkinin görevleri şu şekildedir:

Aşk derdine düşmüş âşiğe bâde sunar ve onun derdine yetişir (I. Bent); eğlence meclisini sürekli dönüp dolaştırır, düzeni sağlar ve dördüncü feleği dansa sevk eder (II. Bent); âşığı sarhoş eder (III. Bent); boşalan kadehi sürekli doldurarak âşığı mutlu eder, susamışlara Kevser dudağından hayat sunar (IV. Bent); âşığın tabiatının kirlerini mey sunarak temizler

⁴ “Şarap içenler şarabın kendinde bulunan acı tadı şeker yiyerek azaltmaktaydılar. Acı şarapla birlikte yenilen şekerin, şarabı daha lezzetli hale getirdiği” kaynaklarca ifade edilmektedir. Bkz. Bahadır 2013: 335.

(VII. Bent); kalbi kırılmış, nasipsizleri lütf elini sunarak tamir eder, iyileştirir (VIII. Bent); aşıkla hasbihâl eder (IX. Bent); aşığın baht kadehini münevver eyler, bereket kapısını açar, toz toprak içinde kalmışlara parıldayan güneşi gösterir, henüz taksim olunmamış lütufların kapısını açar (X. Bent).

2. Sevgili

Sākī-nāme’de, sākī bir nevi sevgilidir. Ancak Nāfi, sākīyi daha çok tasavvufi anlamda kullandığı için sevgiliye dair unsurlar kısıtlı sayıdadır. Daha çok güzellik vasıflarında sākī ile sevgili müşterektir. Özellikle şiirin II. bendinde yer alan güzellik unsurları sevgili figürünü nitelemektedir. Zülfün hevāsı, şevk-i leb, emvāc-ı hüsn, temāşā-yı hāl, cilve-i habāb, sükkar-i la’l, tuffāh-ı hadd, nikāb-ı rüy gibi ifadeler sevgiliyi niteleyen kavramlar olarak Sākī-nāme’de yer bulur.

Divan şiirinde la’l kelimesi dudak ile açık istiare yoluyla doğrudan kullanılmıştır. Kırmızılığı sebebiyle şaraba da tercih edilmiştir. “Bir güzellik unsuru olan dudaklarının en belirgin vasıflarından birisi de tatlı oluşudur. Tatlılığı sebebiyle dudağın en çok benzetildiği unsurların başında ise şeker gelir” (Erdoğan, 2013: 331). Nitekim sevgilinin kırmızı şekerlerinden (dudak) karıştırıp vereceği bāde, aşıkların şekerine ve suya muhtaç etmeyecektir;

*Bir bāde sun ki sükkar-i la’lile mezc olup
Rindān-ı bezmi kılmaya muhtāc-ı şehd ü āb
(II. Bent)*

Bunun haricinde sevgili adalet ülkesinde aşıklarına merhamet eder (IV. Bent) ve onun dudaklarının arzusu aşığın boğazını kurutmaktadır (VII. Bent).

3. Aşık/Rind

Sākī-nāme’de aşık ve rind şairin kendisidir. Tasavvufi düşüncenin ön planda olduğu manzumede aşık karakteri rind, mürid ve sālīk karşılamaktadır. Sākī-nāme’de aşık/rind figürleri şu şekilde ifade edilmektedir;

*Rindān-ı bezmi sadr-ı safāda olup mekīn
Yekser ferāğ-ı bāl ile āsūde-i ‘anā
(I. Bent)*

Meyhanedeki rindler mutluluk köşesinde yalnız başına dertlerden azade ve gönül rahatlığıyla kaygısız şekilde oturmaktadırlar.

*Sākī göz açdı gonce gibi rind-i dil-harāb
Bahş eyle feyz-i şebnem-i mey ile āb u tāb
(II. Bent)*

Sākī, sunacağın şarabın feyzi ile güzellik ve tazelik bahş eyle, zira gönülü perişan rind gonca gibi açıldı, uykudan uyandı.

Yukarıda daha önce de bahsedildiği gibi Sâkî-nâme'de âşık, daha çok tasavvufi anlamda kullanılmıştır. Aşağıdaki vasıta beyti, Nâfi'nin Sâkî-nâme'yi tasavvufi (mecazî) bir mana ve mefhumla yazdığını dikkatlere sunmaktadır;

*Rindân-ı aşka mey-gede tevhid-gâhdır
Nûş-ı şarâb-ı vahdet için hân-kâhdır
(VI. Bent)*

Âşıkların/rindlerin meyhanesi Allah'ın birliğinin zikir edildiği yerdir, birlik şarabını içen için orası bir tekkedir.

4. Pîr-i Mugân

Pîr-i mugân, meyhanenin başkışilerinden olup meyhaneyi çeviren, yaşlı, nur yüzlü, dünyaya itibar etmeyen, saygı gösterilmesi gereken ve feyz şarabını sunan mürşittir (Pala, 2011: 372). Sâkînin genellikle tasavvufi manada kullanılan bir diğer adıdır. Nâfi, rindlerin onun tevekkül ipine bağlı olduğu ifade etmektedir;

*Pîr-i mugâna etdirip imzâ bu hücceti
Rindân da ola beste bu habl-i tevekküle
(VIII. Bent)*

5. Cem

Klasik Türk şiirinde şarapla tenastip edilerek ismi sıkça kullanılan kahramandır. Şarabı bulanın Cem olduğu düşünülür. Divan şiirinde genellikle Câm-ı Cem ve Cem Meclisi ifadeleriyle söz konusu edilir (Pala 2011: 87). Nâfi'nin Sâkî-nâmesi'nde Cem'in şöhretinin parlak kadeh karşısında baş eğdiği, boyun büktüğü ifade edilmektedir;

*Bu hâne-kahda ahd-şikenlik değil mecâz
Dâb-ı Cem oldu câm-ı musaffâya ser-fürû
(VII. Bent)*

Şarap, kendisine âşına olanlara kâse kâse hazır hâdedir, amâdedir; onu tadanlar karşılarında Cem bile olsa yüzüsu hatırına bir damla şarabı dahi israf etmezler;

*Âmâde kâse kâse şarâb âşinâlara
Sarf eylemezler olsa da Cem katre âb-rû
(VII. Bent)*

b. Bezm İle İlgili Unsurlar

1. Bezm

Bezm, rindlerin oturdukları (I. Bent); sâkînin devreylediği ve dördüncü çarhın raksa geldiği (II. Bent); ezel şarabının içildiği (IV. Bent); sâkînin içki kadehini sunduğu, meze ve içkiyle hazır hâlde bekleyen şenlikli (VIII. Bent) vb. yerlerdir.

2. İçki

Divan şiirinde tasavvufi mâna ile ele alınmış bâde, mey, şarap, hamr ve rahik gibi kelimeler aslında gerçek anlamlarının dışında bir anlamı ifade etmektedirler. Bu kelimeler

sūfiyāne tarzdaki şiirlerde sadece bir anlamı ifade ederler. Genel adıyla bāde ile Allah’a olan sevgi kastedilir. Bādenin içilmesiyle ortaya çıkan sekr (sarhoşluk) hāli, insanda Yaratan’a olan sevginin galebe çalmasıyla ortaya çıkan ve insanın ayırt etme yetisini yok eden bir ruh hālidir (Pürcevādī, 1998: 287-288).

Sākī-nāme’de geçen başlıca içecekler bāde, mey, şarap, mül ve sabuhtur. Nāfi sabah-akşam içtiği badenin sıcaklığıyla gönlünün kir ve pastan kurtulduğunu ifade eder. Tasavvufi manadan bakıldığında sabah-akşam bir zikir hālinde olduğunu anlamak mümkündür;

*Gāhī mey-i şebāne vü gāhī sabūh ile
Germī-yi bāde jeng-i dile bahş edip cilā
(I. Bent)*

Klasik edebiyatımızda sevgilinin dudakları kırmızılığı yönüyle şaraba benzetilmiştir. Sākīnin dudaklarının kırmızılığıyla şarap arasında istiare kurulmuştur. Nāfi, kadehinin sākīnin dudaklarının arzusuyla dolduğunu ve o kadar sarhoştur ki gözleri kızarmasına rağmen bu kırmızılığı hālā şarap sandığını ifade eder;

Şevk-ı **lebiñle** pür olalı cām-ı ārzū
Mestim ki hūn-ı dīdeyi zann eylerim **şarāb**
(II. Bent)

Divan edebiyatında genel olarak bakıldığında şarabın, edebī türler içinde -yasaklara rağmen- yer alacak kadar önemli bir unsur olduğu görülmektedir. İslamiyet’in kabulü sonrası Türk, Arap ve Fars edebiyatlarında şarabın şiirde kullanımı konusunda bir dönüm noktası olmuştur. Bunun sonucunda şarap kendini yavaş yavaş tasavvufi bir karaktere oturtmuş geleneksel olarak şiirlerde var olmayı devam ettirmiştir (Bahadır, 2013: 30).

Bu düşünce temelinde şarabın yasak olduğu ve hangi şartlar altında bu yasağın kaldırıldığını, Nāfi Sākī-nāme’nin III. bendinde şu şekilde ifade etmektedir:

Bir meyhane sahibinin zamanında bir rindi misafir ettiğini, vahdet kasesiyle neşlendiklerini sonrasında dinlenme yerine gittiklerini ve neredeyse ruhlarla bir seviyeye gelecek kadar sarhoş olduklarını anlatır. Kargaların o anda gözlerini yuttuğunu ve bülbüllerin bu durum üzerine feryat ettiklerini hikāye eder. Padişah bu olayı duyunca üzüdür ve içkiyi yasak eder. Bu olaydan sonra bir sarhoşun beldeye saldıran ve herkese can korkusu yaşatan bir aslanı kemendine almasıyla birlikte şarabın gizli surlarının ortaya çıktığı görülür. Bu olay üzerine şarap yasağı kalkar ve meyhanenin kapısı açılır. Yasağın kalkması ancak şu sebeple şart olunmuştur; içen kişi aslanı tutacak kadar güçlü kalacak ve fena şekilde sarhoş olsa bile kargalar gözüne zarar vermeyecektir.

Nāfi, şarabın hayat veren yönünü de ele almıştır. Gelecek kaygısıyla meyhanede sızıp gaflet uykusuna yatanlara hayat verecek olan tek şey şaraptır. Gönlü kırılmışların,

duygusuzların, ölmüşlerin ab-ı hayatı şaraptır ve cansız kalanları ihya edecek olan şey onun ruhlarda yarattığı tesiridir;

*Dil-mürdegânîñ **âb-ı hayâtı şarâbdır**
Te'sîr-i feyz-i rûh ile ihyâ olur cemâd
(IV. Bent)*

Edebiyatımızda rind karakterinin karşısında zahit vardır. Şair her zaman rindi överken zahide eleştiriler sunar ve onu riyakârlıkla suçlar. Nâfi, sarhoş olup sızıp yatmayı, zahitlerin riyasından kurtulmak için bir yol olarak görür;

*Sâkî 'asîr-i **mey** ile pister-nişîn olam
Bu hâr-zâr-ı **zühd-i riyâdan** emîn olam
(V. Bent)*

Sâkî-nâmelerde şairlerin iç dünyalarına ve fikirlerine dair birçok malzemenin bulunduğu yukarıda değinilmişti. Nâfi, Sâkî-nâme'nin IX. bendinde kendi iç âleminde bahsetmektedir. Neler yaptığını ve sonunda neyi var neyi yoksa feda ettiğini bu bentte anlatmaktadır. Ancak bu düşüncelerinden önce sâkîden tek istediği bir bâdedir;

*Sâkî biraz da diñle benim **hasbihâlimi**
Bir **bâde** sun ki keşf edeyim **râz-ı bâlîmi***

3. Kadeh

İçki sunulan bardaktır. Sâkî-nâme'de geçen başlıca kadehe ait unsurlar cām, ayak, sağar ve piyaledir.

Şair, o kendine has kadehi sâkîden sunmasını ister ve devamında yüzlerce kutsal canın ona feda olmasını temenni eder;

*Sun **cām-ı hâsı** eyle elemden dili halâs
Bâdâ hezâr-ı cân-ı mukaddes turâ fedâ
(I. Bent)*

Kadehe bakıp da dünyayı gören âşîğın bir müddet sonra sarhoşluğun etkisiyle onda âlem güneşinin doğduğunu göreceği ifade edilir;

*Evvel **kadehde** görmeye dünyâyı dîdeler
Bir mihr-i âlem anda tulî'e eyleye meger
(II. Bent)*

Şair her kadehte sevgilinin yüzünün nurunu görmekten artık iyi ile kötünün ne olduğunu fark edemez hâle gelmiştir;

*Seyr-i fütûg-ı vechiñ ile her piyâlede
Fark etmez oldu dîdelerim nîk ile bedî
(VI. Bent)*

4. Diğer Unsurlar

a. Dünya ve Yıldızlar

Sākî-nâme tasavvufi mana ile kaleme alındığı için dünyanın geçiciliğine ve emel kaygısı gütmenin boş bir uğraş olduğuna sıklıkla değinilmiştir. Şiirde Zâl-i sipîhr, Zühre, çarh-ı çarumin (dördüncü felek), âfitâb, dâr-ı fenâ, çarh-ı çep-endâz, kâinat, hâne-kah ve felek dünya ile yıldızları ifade eden kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nâfi, kâinat mahsulünün hep ve sürekli gelip gittiğini ifade ederken, sonu olmayan dünya hayatını üzülmeye değer görmemektedir;

*Mahsûl-i kâ'inât heme âmed ü şûd-est
Bî-hâsılî-yi 'ömre n' için dil-hazın olam
(V. Bent)*

b. Yiyecek

Sākî-nâme'de içki meclisinde yenilen yiyeceklerden elma (tuffâh-ı hadd), meze (nukl) ve kebab kelimeleri kullanılmıştır. Kebab teşbih unsuru olarak âşıkların gönüllerinin aşk ateşiyle kebaba dönmesi şeklinde kullanılmıştır (II. Bent). Yine elmanın kırmızılığı sebebiyle sākînin yanaklarına teşbih edilerek kullanıldığı görülmektedir (II. Bent).

Sonuç

Son asır divan şairlerinden olan Abdünnâfi İffet Efendi'nin Sākî-nâmesi terhib-i bent nazım şekliyle yazılmış, tasavvufi nitelikte olan sākî-nâmelere bir örnek teşkil etmektedir. On bir bentten oluşan Sākî-nâme'nin ana fikri her bentte değişmekte ve şu şekilde sıralanmaktadır:

I. bentte, sākînin şarabının etkileri ve âşğın hasta hâlinde bu şarapla kurtuluşu ele alınmıştır.

II. bentte, sākî sevgiliye benzetilip, güzellik unsurlarıyla methedilmiştir ve meclisin devr-i daimine dair resim çizilmiştir.

III. bentte, şarabın yasak oluşu ve bu yasağın ne sebeple kaldırıldığına dair hikâye anlatılmıştır.

IV. bentte, sākînin şarabına methiye vardır. Geçici dünya hayatı karşısında şairin şaraba duyduğu ihtiyaç konu edilmiştir.

V. bentte, şairin zühtlerin riyasından kaçındığı için içki içtiği ve içkiyle huzur bulup nihayetsiz dünya hayatının üzüntüsünden azâd olmak istemesi anlatılmıştır.

VI. bentte, sâkînin meyhanesine övgüler vardır. İnsanlığın ve büyük filozofların aslında bu meyhaneden ders aldığı ve kâmil olduğu, hidayete erişmek isteyenlerin ise meyhaneye salık olması gerektiği ifade edilmiştir.

VII. bentte, şair sarhoşlar için şarabın bir damla bile israf edilmeyecek kadar kutsal olduğunu, insanın tabiatındaki bütün kirleri temizlediğini ifade eder. Şair Arap, Rum ve Acem illerini gezdiğini ve her gönlü aydın kişinin gözünün güzeldi ve içkide olduğunu anlatır.

VIII. bentte, meyhanenin kavga yeri olmadığı, gönlü kırılmışların, kimsesizlerin yeri olduğunu ifade eder. Şair, neyi var neyi yoksa her şeyi sâkî uğruna feda etmiştir ve müflis ama gururlu bir hâlde meyhaneye geri dönmüştür.

IX. bentte, Nâfi'nin hayatına ve eserlerine dair bilgiler dikkatlere sunulmaktadır. Şair bu bölümde hadis, mantık ve tasavvuf ilminde eğitim aldığını, Mutavvel adlı eseri Türkçe'ye tercüme ettiğini, sonrasında feleğin kolunu kanadını kırdığını, kaleminin kırıldığını ve sonunda kanaat köşesine çekildiğini ifade etmektedir.

X. bentte, şairin Allah'a yakarışı söz konusu edilmiştir. Nâfi mahlasının geçtiği bu bentte şair, Peygamberin (s.a.) yolunda olduğunu ve Allah'tan kendisini lütfundan ayırmamasını temenni etmektedir.

XI. bentte, şiirin son bendi olup, münacat türünde yazılmıştır. Şair, Allah'ın her zerrede açık seçik görüldüğünü ancak gözlerin yaratana değil de yaratılana baktığını ifade etmektedir.

İncelememizin konusu olan, Abdünnâfi İffet Efendi'nin 121 beyitli Sâkî-nâmesi, Klasik edebiyat tarihimizdeki sâkî-nâme türünün son dönem örneği olması bakımından önemlidir. Benzer eserlere nazaran fazla sayılabilecek beyit sayısı ve şairin hayatına dair verdiği ipuçlarıyla, terki-i bent nazım şekliyle yazılan Sâkî-nâme edebî değerini dikkatlere sunmaktadır.

METİN

Sâkî-Nâme Der-Üslûb-ı Tercî-i Bend⁵

me f'ü lü fâ 'i lâ tî me fâ 'i lü fâ 'i lün

I

Sâkî marîz-i 'aşka terahhumla kıl devâ
 Bir bâde sun ki kalmaya 'aynimde mâsivâ
 Sâkî yetiş ki âteş-i 'aşk oldu sîne süz
 Kıldım bu çeşme-sâr-ı füyûzâta intimâ
 Sun câm-ı hâsı eyle elemden dili halâs
 Bâdâ hezâr-ı cân-ı mukaddes turâ fedâ
 Gezdım cihânı bulmadım âsüde-gâhını

⁵ Gündüz, Emrah. (2018). *Abdünnâfi İffet Efendi ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: AÜ Türkiyat Araştırmaları Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 268-274.

Pāy-i humunda mey-gedeniñ kıldım ittikā
 Yokdur neberde Zāl-i sipihr ile Zühremiz
 Bir Kahramān ki elde tutar deşne-i kazā
 Olmuş sihām-ı mihre bu levh-i zemīn hedef
 Açdıgı yārelerden eder kesb-i incilā
 Bir zıll-ı zā'ıl olduguna var mı iştibāh
 'Akıl eder mi sāye-i gerdūna ilticā
 Etme gubār-ı kevn ile pür-çeşm-i ragbeti
 'Ayn-i 'alīle hāk-i magāk oldu tütüyā
 Rindān-ı bezmi sadr-ı safāda olup mekīn
 Yekser ferāg-ı bāl ile āsūde-i 'anā
 Gāhī mey-i şebāne vü gāhī sabūh ile
 Germi-yi bāde jeng-i dile bahş edip cilā

Āyīne-dār-ı vech-i hakīkat olup derūn
 Nūr-ı cemāl-i vahdet olur anda rü-nümūn

II

Sākī göz açdı gonce gibi rind-i dil-harāb
 Bahş eyle feyz-i şebnem-i mey ile āb u tāb
 Bulsun safā-yı cām ile āyīnemiz cilā
 Serden humār-ı derd-i emel kılsın insilāb
 Zülfüñ hevāsı sāk-i deşt-i cünün olup
 Pā-beste kıldı hūşumu bu mevce-i serāb
 Şevk-ı lebiñle pür olalı cām-ı ārzū
 Mestim ki hūn-ı dīdeyi zann eylerim şarāb
 Emvāc-ı hüsnüñ içre temāşā-yı hāl ile
 Keştī-yi fikre lerze verir cilve-i habāb
 Germ oldu bezm-i sohbetimiz tāb-ı şevk ile
 Gelsin ayāğa duhter-i rez çeksin el hicāb
 Bir bāde sun ki sükker-i la'liñle mezc olup
 Rindān-ı bezmi kılmaya muhtāc-ı şehd ü āb
 Tuffāh-ı haddiñ olsa meze el verir bize
 Olmakda sūz-ı 'aşk u muhabbetle dil kebāb
 Kaldır nikāb-ı rūyuñu gelsin dem-i sabūh
 Çeksin gurūba pāyini ol demde māk-tāb
 Devr eyle bezmi raksa gelip çarh-ı çārümīn
 Olsun fūrūg-ı meclise pervāne āfitāb

Evvel kadehde görmeye dünyāyı dīdeler
 Bir mihr-i 'ālem anda tulūc eyleye meger

III

Sâkî fûrûg-ı mey ile keşf oldu bir nihân
 Bî-hûş isem de hâtıra geldi bu dâsitân
 Vakt-i selefde bir şeh-i sâhib-serîr-i Cem
 Bir rindi bezm-i hâsına etmişdi mihmân
 Olmuşlar idi kâse-i vahdetle neş'e-yâb
 San âsmân-ı 'âlem-i âb üzre fark-dân
 Bir gün mesîre-gâha gidip oldu mest-i mey
 Bu tâb-ı meyle eyledi ervâha ıktırân
 Zâgân o demde dîdelerin iltikâm edip
 Feryâd u nâle kıldı bu hayf ile bülbülân
 Güş eyleyince hâtır-ı Hâkân olup melûl
 Bu vak'a üzre mey de yasag oldu bir zamân
 Tâ ol vakit ki beldeye bir şîr edip duhûl
 Kılmışdı cümle halkı her âsân-ı bîm-i cân
 Bir mest-i bâde aldı dü-deste kemendini
 Çekdi o şîri bendine mânend-i şîr-bân
 Geldi zuhûra sırr-ı nihân-ı şarâb-ı nâb
 Kalkdı yasag-ı bâde açıldı der-i mugân
 Ammâ şu kayd-ı şart ile kim ola şîr-gîr
 Bed-mest olup da 'aynine zâg etmeye ziyân

Nefs-i şerîri sen dahı rûha edip esîr
 Ol neşve-i hakikat ile böyle şîr-gîr

IV

Sâkî safâ-yı gerdiş-i câm ile eyle şâd
 Devr-i 'adâletinde ola 'âşıkâna dâd
Sâkî beyâr la'l-i meyi kez fûrûg-ı ü⁶
 Tâ sîne lâle-zâr ola dil gonce-veş güşâd
 Tefsîdegâna kevser-i la'liñle ver hayât
 Bir vakt olur ki olsa gerekdir cinânda yâd
 Bu hâk-sârı feyz-i 'amîmiñden etme dūr
 Hâşâ ki reşha-sâzi-i şebnem tutar mı yâd
 Hum-hâne-i emelde sızıp kaldığım yeter
 Bâlîñ-i gaflet etdi beni böyle nâ-murâd
 Dil-mürdegâñıñ âb-ı hayâtı şarâbdır
 Te'sîr-i feyz-i rûh ile ihyâ olur cemâd

⁶ Ey sâkî onun mutluluğundan (kırmızı mey) getir.

Teng est vakt-i kār tarab-rā şitāb kun⁷
 Etme bekā-yı neşve-geh-i ‘ayşa itimād
 Cān u cihānı eyle fedā rāh-ı ‘aşka kim
 Cām-ı muhabbet oldu çerāg-ı reh-i ma‘ād
 Çıkmaz sadāsı olsa da ser-şār-ı mey humuñ
 Esmez bu deşt-i küy-ı melāmetde tünd-bād
 Sākī-yi bezm-gāh-ı ezelden içen şarāb
 Rāh-ı bekāda dār-ı fenādan diler mi zād

Kālāyı cümle bātına iksā-yı hil‘at et
 Mülk-i bekāya zīver-i ‘ismetle rihlet et

V

Sākī ‘asīr-i mey ile pister-nişīn olam
 Bu hār-zār-ı zühd-i riyādan emīn olam
 Tathīr edip gubār-ı sivādan derūnumu
 Ferrāş-ı hāk-i kible-geh-i vār-ı dīn olam
 Enfās-ı ‘ömrü niçeye dek ber-hevā edip
 Hayfā ki şīne-süz-ı dem-i vā-pesīn olam
 Lāyık mıdır ki āb-ı ruhu bezl-i cāh edip
 Encāmı ye’s-i bāl ile dil-süz-ı kīn olam
 Sa‘y eyler iken ‘ukde-i āmālī hall içün
 Ey dil revā mı mazhar-ı çīn-i cebīn olam
 Kat‘ olarak şu çarh-ı çep-endāzdan emel
 Sağ eyleyip tevekkülü ehl-i yemīn olam
 Sayd-ı hümmā-yı devlet-i cāvīde sa‘y edip
 Āsüde-gāh-ı ‘ayşa girip der-kemīn olam
 Dil-sīr-i hūn-ı çeşm-i niyāz u huzūr olup
 Gonce-misālī vakt-i seher kām-bīn olam
 Çek āsitān-ı ‘uzlete kim pāy-i matlabı
 Ey dil ferāg-ı bāl ile vahdet-güzīn olam
Mahsül-i kārīnāt heme āmed ü şūd-est⁸
 Bī-hāsılī-yi ‘ömrü n’içün dil-hazīn olam

Ey hāsilet zi-hāsıl-ı ĩn-rūzgār hiç
Ez rūzgār-ı hiç tevakku‘ medār hiç⁹

⁷ Eğlence vakti dardır (eğlenceyi) hızlandır.

⁸ Dünyanın işleri gelip geçicidir.

⁹ Ey bu hiçlik zamanında hāsıl olan şeyler, hiçlik zamanından bir beklentin olmasın hiç.

VI

Sâkî münevver eyledi zâtın bu mesnedi
 Zill-ı humuñda  uzlet eden gussa görmedi
 Peymâneler ki hıyre eder  eşm-i encümü
 Tenvîr eder safâ-yı revâh ile ma bedi
Ger b'ogzered perî be-şeb ender fûrûg-ı ü
Ez  eşm-i Âdemî netevâned nihân şudî¹⁰
 Feyz-i hum etdi sadr-ı Felâtunu münşerih
 Ristoyu kâmil etdi ni e tıfl-ı ebcedi
 Güm-geşteğân-ı deşt-i dile râh-ber olup
 Yek-cür a meyle buldu füyâzât-ı sermedi
 Tâb-ı şarâb-ı nâbîn ile cüst-cü eden
 Peyveste oldu hâne-kah-ı vasla mersadi
 Kılma tarîk-ı mak ad-i sıdkında gem-şüde
 Göster dü- eşm-i pür sebele râh-ı erşedi
 Seyr-i fûrûg-ı vechiñ ile her piyâlede
 Fark etmez oldu dîdelerim nîk ile bedi
 Şevk-ı cemâl-i yâr ile rûşen olup derûn
 Dil-hânesidir  aşkıñ  âlemde meşhedî
 Nûr-ı muhabbet ile olan  eşmi rûşenâ
 Olur tarîk-ı küy-ı harâbâta mühtedi

Rindân-ı  aşka mey-gede tevhîd-gâhdır
 Nûş-ı şarâb-ı vahdet için hân-kâhdır

VII

Sâkî tereşsu  eylemedi bunca dem-i sebû
 Şevk-ı lebiñle kurudu mey mey diyü gelü
 Bir mey getir ki nûr-ı safâ-bahş edip dile
 Evsâh-ı tabı eyleyelim cümle şüst ü şü
 Hakdır delîl-i hakk yine bu râh-ı  aşkda
 Yok men  u nakz-ı  akla bu mebhasde güft-gü
 Bu hâne-kahda  ahd-şikenlik degil mecâz
 Dâb-ı Cem oldu câm-ı musaffâya ser-fürü
 Ser-mest u bî-şu ur ise de cümle mey-güsâr
 Temkîn-i humla de b-i rezânetdedir sebû
 Anlar ki mest-i bâde-i bezm-i elestdir
 Her dem nevâd-ı zezemesidir nidâ-yı hû
 Rindânı bülbülân-ı seher lâle-zârı dil

¹⁰ E er geceleyn bir peri u arsa onun bu aydınlığın insanın göztünden gizlenmesi mümkün de ildir.

Bir ravzadır ki sünbülü gīsü-yı müşg-bū
 Nahl-i terīn-i kâmet-i dil-dâra meyl ile
 Sahrâlarında cūşa gelir eşk-i ârzū
 Âmâde kâse kâse şarâb âşinâlara
 Sarf eylemezler olsa da Cem katre âb-rū
 Gezdim ‘Irak u Rūm u ‘Arabda niçe bilâd
 Mahbûb u meyde dîde-i rûşen-dilân kamū

Baḥs-i neşât u neş’ededir cümle ehl-i hâl
 Ersen de zevk-i bātna verme dile melâl

VIII

Sākī verince gamzeleriñ cāna velvele
 Çāk oldu sīne etdiği demde mukabele
 Hum çekdi pāyi dāmen-i temkīne pek girān
 Telh etdi kām-ı bādeyi bu keç mu‘āmele
 Geldi hurūşa havsala-i tengden sebū
 Oldu sudā‘-ı bādeye bā‘is bu mes‘ele
 Mestān-ı bezm-i ‘ayşa degildir revā sitiz
 Künc-i ferāg u ‘uzlete girmez mücādele
 Cebr ile kalb-i münkesir-i bī-nevāları
 Sun dest-i lutfu bezme gelip sāgar-ı müle
 Kānūn-ı Cemle fasl ederek bu makāleyi
 Mīn-ba‘d ola şöyle ki ‘akd-i mukavele
 Sākī gelip ayāga görünce gedâların
 Âmâde ola bezm-i tarab nukl u mey ile
 Rindānda mālīk olsa velev sâde bir pula
 Dārū’s-safā-yı mey-gedeye cümle baḥş ola
 Pīr-i muğāna etdirip imzā bu hücceti
 Rindān da ola beste bu habl-i tevekküle
 Diller güşāde oldu bu kavlı u karār ile
 Bast-ı nevāya başladı ol demde bülbüle

Sākī fedā-yı māmelek etdim uguruña
 Müflis olunca fahr ile geldim huzūruña

IX

Sākī biraz da diñle benim hasbihālīmi
 Bir bāde sun ki keşf edeyim rāz-ı bālīmi
 Elvāh-ı ‘asrı kıldı müzeyyen eserlerim
 Takdīr ederken ehl-i fezā’il kemālīmi

Bâzâr-ı ragbet etdi ma'ârifden insidâd
 Devrân şebehle kıldı müsâvî le'âlimi
 Fenn-i hadîs u mantık u 'ilm-i sülûkda
 Hasr eyledim me'âsire eyyâm u sâlimi
 Şerh eyledim Mutavveli Türki zebân ile
 Gösterdi hâme 'âleme sihr-i helâlimi
 Pervâzım oldu evc-i ma'ârifde ber-hevâ
 İşkeste kıldı tünd-i felek perr ü bâlimi
 Mir'ât-i tab'a oldu hümûm u elem gubâr
 Göstermez oldu cilve-i hâmem hayâlimi
 Vakt-i seherde eyleyip ikâd-ı şem'-i âh
 Kıldım nihâde dergeh-i Mevlâya hâlimi
 Gayrı ferâg-ı bâl ile 'uzlet-güzîn olup
 Bezm-i cihânda câma değışmem sifâlimi
 Ne ârzü-yı câh u ne ümîd-i i'tibâr
 Kıldım irâhe künc-i kanâ'atde bâlimi

*Cânâ be-cuzz gam-ı tu dilem-râ heves mebâd
 Cuzz tu kesem zi-cevr-i tu feryâd-res mebâd¹¹*

X

Sâki münevver eyle meded câm-ı tâlî'î
 Aç bâb-ı feyzi bezme kabûl et bu kârî'î
 Kıl lem'a-i tecelli-i hüsnü'le pür-fürûg
 Zulmetde koyma mey-gede-i tab'-ı bârî'î
 Kıl feyz-yâb-ı bâde-i hum-hâne-i ezel
 Aç dîde-i basîrete a'le'l-metâlî'î
 Tâb-ı cemâl-i envere huffâşdır basar
 Göster basîretim ile envâr-ı sâtî'î
 Olmaz çerâğ-ı 'akl ile dil rüşenâ-pezîr
 Keşf-i hakâ'ik ile karîr et mesâmi'î
 Her zerre kâ'inâtı eder nûru tâb-dâr
 Göster bu hâk-sâra o hürşîd-i lâmi'î
 Lagzîde kılma râh-ı tarîkatde pâyimi
 Bildim makâm-ı Kâ'be-i vuslat cevâmî'î
 Toldur nevâl-i keşf ile keçkül-i matlabı
 Eyle güşâde bâb-ı 'atâyâ-yı şâyî'î
 Var intisâbı râh-ı hüdâ-yı habîbi'ne

¹¹ Ey sevgili senin gamının haricinde benim gönlümü hiçbir hevese salma, senin dışında benim feryadına yetiyecek kimse olmasın.

Mehcür-ı lütfuñ etme İlahî bu Nâfirî
 Bezm-i fenâda rişte-i şem'î guyüb ile
 Şîrâze-bend-i tefrika kılsın mecâmî'î

Mest-i müdâm-ı mıstaba-i 'ayş olup müdâm
 Nür-ı cemâl-i vahdet ile ola dil be-kâm

XI

Yek-lem'a-i hüviyyet iken kâf u nūnumuz
 Olur zalâl-i kesrete nâzır zünūnumuz
 Her zerre içre pertev-i dîdâr-ı Hak 'ayân
 Sun'ı görür de sâni'e bakmaz 'uyūnumuz
 Seyr-i serâ-yı vahdetedir bu şitâb ile
 Mahmil-keşî-yi kâfile-hâ-yı kurūnumuz
 Âyât-ı Hakdır eyle nazar nüsha-i beşer
 Evrâk-ı kevne sığmadı şerh-i mütūnumuz
 Pürdür sürūdumuzla makâmât-ı 'âliyât
 Rakkâs kıldı nüh felegi erganūnumuz
 Hep feyz-yâb-ı sâki-i bezm-i elest olup
 Pürdür şarâb-ı 'aşk ile câm-ı bütūnumuz
 Deryâ-yı pehn-i mağfirete iltihâk eder
 Fıkr-i ma'âsi ile akan eşk-i hūnumuz
 Biz ol hurûf-ı 'âliye-i fenn-i hikmetiz
 Zincîr-pây-i 'akl-ı hakîmdir cünūnumuz
 Bâlâ vü pesti sırr-ı hilâfetle râm edip
 Oldu sürüşa sellem-i rif'at rükūnumuz
 Yek-digerâna enfes ü âfâk rabt olup
 Kıldı 'ukûlu vâle gumûz-ı şü'ūnumuz

*Sübhâne men teferrede fî sun'î el-'acîb
 Kad-hâra fî mefâviz-i âsârihi'l-lebîb¹²*

¹² Güzel ve hayret verici şeyleri yaratmakta eşsiz olan Allah tüm kusurlardan uzaktır, O'nun eserlerinin karşısında akıllı olan (insan) hayret eder.

Kaynaklar

- Abdünnâfi İffet Efendi. (ty). *Divan*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yazma Eserler 10365 demirbaş nu. TY 894.35-1.
- Abdünnâfi İffet Efendi. (ty). *Divan*, Almanya Berlin Millî Kütüphanesi Oryantal El Yazmaları Ms. or. quart. 1367. Elektronik referans: <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB0001969300000000>. (Erişim tarihi 16. 10. 2018)
- Akkuş, Metin. (2007). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve Tarzlar*, Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Arslan, Mehmet. (2003). *Aynî Sâkinâme*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Aydın, Abdullah. (2011). “Hanyalı Nürî Osman’ın Sâki-nâmesi”, *Bingöl Üniversitesi SBE Dergisi*, Yıl:1, C. 1, S. 1, Bahar 2011, 167-191.
- Bahadır, Şavaşkan Cem. (2013). *Divan Edebiyatında Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tâhir. (2016). *Osmanlı Müellifleri*, (Haz. M. A. Yekta Saraç), Ankara: TÜBA Yayınları.
- Bülbül, Tuncay. (2012). “Ramazan-zâde Abdünnâfi İffet Efendi ve Kitâb-ı Nâfi’ü’l-Âsar Nevbâve-i Simâri’l- Esmâr Adlı Eseri”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter, 447-609.
- Büyükyıldırım, Ayşe. (2009). “Kâşif ve Sâki-nâme’si”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 39, 763-776.
- Canım, Rıdvan. (1998). *Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve İşretnâme*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Cengiz, Halil Erdoğan. (1986). “Divan şiirinde Musammatlar”, *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-416-417/ Temmuz-Ağustos-Eylül, 291-429.
- Devellioğlu, Ferit. (2016). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 32. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Durmuş, İsmail. (1988). “Abdünnâfi İffet Efendi”. *DİA*, c.1, İstanbul: TDV Yayınları, 288.
- Fatîm, Davud. (ty). *Hatimet’ül-Eş’âr (Fatin Tezkiresi)* (Haz. Ömer Çiftçi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-195831/fatin-tezkiresi.html> (Erişim Tarihi 15.10.2018)
- Erdoğan, Mehtap. (2013). *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Gündüz, Emrah. (2018). *Abdünnâfi İffet Efendi ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: AÜ Türkiyat Araştırmaları Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

- İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (2000). *Son Asır Türk Şairleri* (Haz. Hidayet Özcan), Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.
- İpekten, Haluk. (2004). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İsen, Mustafa vd. (2005). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, 5. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kılıç, Faruk. (2008). *Abdünnâfi İffet Efendi'nin Mizani Şerh-İ Mütercimi Burhan Adlı Eserinin Tahlil Ve Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Kontantamer, Tunca. (1983). "Sakî-nâmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*, 81-90.
- Kömbe, İlker. (2004). *Osmanlı-Türk Düşüncesinde Münâzara İlmi Ve Abdünnâfi İffet'in Tercüme-İ Adâb-I Gelenbevi Adlı Eseri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Pala, İskender. (2011). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 20. Baskı, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pürcevâdî, Nasrullah. (1998). *Can Esintisi- İslam'da Şiir Metafiziği* (Haz. Hicabi Kırlangıç), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tanpınar, A. Hamdi. (2003). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 10. Baskı, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Yavuz, İbrahim. (2006). *Türk Edebiyatında Terki̇b-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII-XIX. yy.)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla: Muğla Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.